

**Türkiye'nin Denizcilik Doktrini:
Mavi Vatan**

Vizyon Siyasi Kalkınma Merkezi

2021

Uzman Görüşü

Türkiye'nin Denizcilik Doktrini: Mavi Vatan

Vizyon Siyasi Kalkınma Merkezi

Mart, 2021

COPYRIGHT © 20201

Bu yayının tüm hakları Vizyon Siyasi Kalkınma Merkezi'ne aittir. Vizyon Siyasi Kalkınma Merkezi'nin izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Vizyon Siyasi Kalkınma Merkezi; siyasi kalkınma meselelerinde, karar almada ve demokratik değerlerin ve itidalli olma değerinin yüceltilmesinde uzman bir kaynak olmaya çalışan bir araştırma merkezidir.

Toplumlar inşa etmeleri, medeni ülkeler kurmaları ve kendi geleceklerini kendileri belirleme, - hürriyet-eşitlik-insanlık onurunu ayakta tutma ilkelerine dayalı bir demokrasi kurmaları için; bölgedeki fertlerin, cemaatlerin ve partilerin; siyasi güçlerinin ve imkânlarının geliştirilmesine ve şiddeti ve yandaşlığı bırakmaya yardımcı olan; ölçülü olma, çoğulculuk, itidalli olma, hoşgörü ilkelerinin manalarının derinleştirilmesi ve halkların (özellikle de Filistin Halkı) sosyal ve sivil haklarını kazanmalarına katkı sağlamak Merkez'in hedeflerindedir.

Vision Center for Political Development

İkitelli OSB Mah. Atatürk Blv. NO:54 Mahmut Torun İş Merkezi, K:7 D:20 34490, Başakşehir/İstanbul
Tel: +90 212 631 0107

www.vision-pd.org/tr

TÜRKİYE’NİN DENİZCİLİK DOKTRİNİ: MAVİ VATAN

Son yıllarda adını sıkça duyduğumuz “Mavi Vatan” kavramı Türkiye’nin kıta sahanlığını güçlendiren bir terim olarak uluslararası ilişkiler literatüründe yerini aldı. Emekli Tümamiral Cem Gürdeniz ve Müstafi Tümamiral Doç. Dr. Cihat Yayıcı tarafından ortaya sürülen bu kavram, Türkiye’nin yıllardır süregelen Adalar Denizi (Ege) kıta sahanlığı sorununa ve Akdeniz’deki alan paylaşımına bir çözüm getirmeyi hedeflemektedir. Peki Mavi Vatan kavramı ne zaman ve nasıl ortaya çıktı? Söz konusu Mavi Vatan’ın sınırları nedir? Bölge ülkeleri ile yaşanan ihtilafların sebepleri nelerdir? Akdeniz’de bu söz konusu Mavi Vatan sınırları dahilinde ne gibi zenginlikler var? Bu zenginlikler Türkiye’nin Avrupa ve Batı’yı karşısına almasına degecek kadar önemli mi? Türkiye’nin Mavi Vatan doktrinini kabul ettirme ve sürdürülebilirlik gücü var mı? Mavi Vatan çerçevesinde yaşanan ihtilafın geleceğine yönelik tahminler ve öngörülen senaryolar nelerdir? Bu bağlamda Vizyon Siyasi Kalkınma Merkezi uzmanlara yönelttiği sorularla meseleyi aydınlatmayı amaçlamaktadır.

Uzmanların görüşleri şöyle özetlenebilir:

- Mavi Vatan Doktrini Türkiye’nin hak ve menfaatleri çerçevesinde çizilmiş sınırlara dayanmaktadır.
- Nasıl ki Anadolu Türkiye’nin tartışılmaz vatan toprağıdır, Mavi Vatan da Türkiye’nin tartışılmaz vatan suyudur. Türkiye’nin bu hakkından vazgeçmesi beklenemez. Türkiye şimdiye kadar maruz kaldığı tüm baskılara rağmen haklarından vazgeçmeyeceğini ortaya koymuştur.
- Türk kamuoyu Mavi Vatan kavramını benimsemiştir. Genel anlamda iktidarın bu yöndeki çalışmalarını desteklemektedir.
- Doğu Akdeniz’deki enerji rezervleri, doğal kaynaklar ve diğer tüm zenginlikler Türkiye için önemlidir; ancak bunlardan daha da önemli olan Türkiye’nin deniz sınır güvenliğidir. Bu sebeple Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki haklarında ısrarcı olması gerekir.
- Türkiye sorunun çözümünde diplomasiyi tercih etmiştir ancak gerektiğinde de güç kullanmaktan çekinmemiştir. Kararlılıkla attığı güçlü adımlarla Akdeniz’deki haklarını dünya kamuoyuna kabul ettirecektir.

Doç. Dr. Cihat Yayı, Bahçeşehir Üniversitesi Denizcilik ve Global Stratejiler Merkezi (BAU DEGS) başkanı

Mavi Vatan, Türkiye'nin deniz ülkesi parçası olup, Doğu Akdeniz, Batı Anadolu (Ege), Marmara ve Karadeniz bölgelerinin tamamında yaklaşık 462 bin kilometrekarelik ilan edilen ya da ilan edilmesi öngörülen deniz yetki alanlarımızın tamamıdır. Mavi Vatan yaklaşımı esasında bugün çıkmış bir anlayış değildir. Barbaros Hayrettin Paşa'nın "Denizlere hâkim olan dünyaya hâkim olur" düsturu da Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün "Denizcilik Türk'ün milli ülküsüdür" cümlesi de ülkemizin ve milletimizin yolunun denizlerden geçtiğini ifade etmektedir. Türk Milleti denizci bir millettir ve her geçen gün Mavi Vatan farkındalığıyla denizlerine daha da sahip çıkmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, çıkarlarına dokunduğu durumlarda her zaman uluslararası hukuka saygı çerçevesinde haklarını aramakta, Libya ve Azerbaycan gibi tarihsel ve millet temelinde köklü bağları olan ülkeler söz konusu olduğunda gerekli desteği sunmakta asla tereddüt etmemektedir. Ülkeler arasında ebedi dostluklar olmadığı gibi ebedi düşmanlıklar da yoktur. Zira ülkelerin çıkarları vardır ve adımlarını bu çıkarlar çerçevesinde şekillendirirler. Bazı bölge ülkeleri ile yaşanan ihtilaflar da söz konusu ülkeler ile Türkiye'nin ters düşen çıkarları neticesinde gerçekleşmiştir.

Denizler tarih boyunca her zaman ülkelerin ekonomik ve askeri gücünde ciddi önemi haiz olmuşlardır. Varisi olduğumuz Osmanlı Devleti denizlere gereken önemi verdiği cihan devleti seviyesine ulaştıkça denizlerden uzaklaştıkça gücünü kaybetmiştir.

Denizler aynı zamanda önemli kaynakları barındırmaktadırlar. Doğu Akdeniz ciddi hidrokarbon yataklarına sahiptir. Türk kıta sahanlığında bulunan gaz-hidrat oranının Türkiye'ye bugünkü ölçüm ile 572 yıl yetebilecek miktarda olduğu ifade edilmektedir. Buna ek olarak Türkiye'nin münhasır ekonomik bölgesi balık kaynaklarından deniz üstü rüzgâr enerjisine kadar Türkiye'ye bugün ve ileride ciddi faydalar sağlayabilecek sayısız canlı ve cansız kaynakla sahiptir.

Mavi Vatan haritası Uluslararası Adalet Divanı ve Daimî Hakemlik Mahkemesi'nin ilgili kararlarından neşet eden prensiplere uygun şekilde çizilmiş (sınırları hakkaniyet, orantılılık, coğrafyanın üstünlüğü ve kapatmama ilkeleri), uluslararası hukuka tümüyle uygun olarak hazırlanmış bir haritadır. Türkiye'nin belirli ülkelerle iyi geçinmek adına kendisine ait olan deniz haklarından vazgeçmesini ummak kabul edilemez bir beklentidir.

Türkiye Cumhuriyeti, savunma sanayi anlamında ciddi eksiklikler ve diplomatik tehditler altında dahi millet bilinciyle Kıbrıslı Türkleri korumak adına Kıbrıs'a Barış Çıkarması

yapmış, tarih boyunca maruz kaldığı çok çeşitli yaptırımlara asla boyun eğmemiştir. Kaldı ki bugün Türkiye ciddi savunma sanayi hamleleri yapmış, kendi kendine yetebilen bir ülke olmanın dışında aynı zamanda da savunma sanayi üretimlerini ihraç eden bir ülkedir. Son birkaç senede Türkiye'nin yer aldığı çatışma sahalarına istinaden Batılı kaynakların da dile getirdiği gibi Türkiye küresel boyutta oyun bozucu, bölgesel boyutta oyun kurucudur.

Türkiye'nin MEB¹ ilan etmesi için ülkelerle anlaşma yapması şart değildir. Öncelikle Türkiye kendi MEB'ini ilan edip ilerleyen zamanlarda anlaşma yapabilecektir.

Türkiye Mavi Vatan doktrininin sahada ve masada uygulanması ile, uluslararası hukukun ve coğrafyanın vermiş olduğu haklarını koruyacaktır. Dolayısıyla, sorunların dayatma yoluyla değil hukuk ve diplomasi yardımıyla çözülebileceğini dünyaya gösterecektir.

Mavi Vatan'ın önemli bir ayağı olan Libya ile MEB anlaşması bu anlamda önemli bir adımdır. Bu adımla Türkiye, deniz yetki alanlarına ilişkin uluslararası deniz hukukunun temel ilkelerini dikkate alarak, adil paydan yana olduğunu dünyaya göstermektedir. Türkiye, Mavi Vatan'ın diğer ayaklarının da hayata geçirilmesiyle bölgede çok daha güçlü bir konuma gelecektir.

Doç. Dr. İsmail Şahin, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

Mavi Vatan Doktrini, Yunanistan'ın Doğu Akdeniz ve Adalar Denizi'nde yürüttüğü maksimalist politikaya verilmiş bir tepkidir. Bu doktrinin amacı Türkiye'nin deniz sınırlarını uluslararası hukuk çerçevesinde koruyup kollamaktır. Türkiye'nin bu konudaki duruşu oldukça nettir. Doğu Akdeniz krizine ilişkin yapılan kamuoyu yoklamalarında kamuoyunun yüzde 66'sının hükümetin Doğu Akdeniz politikasını desteklediği görülmüştür.

Cumhurbaşkanı Erdoğan krizin ilk yıllarından itibaren taraflara yapıcı çözümler sunmuş, diplomasiyi sonuna kadar savunmuş ancak bu girişimlerinden maalesef olumlu bir netice elde edememiştir. Ankara'nın bu yapıcı ve iş birliğine dönük tekliflerine rağmen Yunanistan-GKRY propagandasının esir aldığı Batı basınının genelinde Türkiye, "bölgede barış ve güvenliği tehdit eden bir ülke" olarak takdim edilmektedir.

¹ Münhasır Ekonomik Bölge (MEB): 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) ile uluslararası hukuk literatürüne giren bu kavram kıyı ülkelerinin karasularının başlangıcından itibaren 200 deniz mili alan genişliğindeki canlı ve canlı olmayan kaynaklar üzerinde bazı ekonomik haklar elde etmesi anlamına gelmektedir. Buna Kıta sahanlığı hakları da dahildir. MEB, kıyı devletine deniz yatağı sularında deniz yatağında, bölge toprak altında canlı ve cansız kaynakların yönetimi konusunda (araştırma, işletme, muhafaza gibi) haklar tanıdığı gibi aynı şekilde akıntı, rüzgâr gibi enerji kazanımı sağlanacak alanların da kullanımına dair egemen haklar verir. ("Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Nedir?" (t.y.) <https://bau.edu.tr/haber/15945-kita-sahanligi-ve-munhasir-ekonomik-bolge-nedir>)

Bölgedeki kaynakların sağlıklı bir şekilde henüz araştırılıp tespit edilememiş olması sebebi ile bölgedeki rezervlere dair çok çeşitli tahminler yürütülmektedir. Bunlardan bir kısmına göre bölgedeki enerji kaynaklarının Türkiye'nin ihtiyacının tamamını karşılayabileceği iddia edilirken, diğer taraftan aslında bölgede fırtına kopartılacak düzeyde bir kaynak olmadığı da söylenmiştir. Yine bölgedeki enerji kaynaklarının Avrupa'nın Rusya'ya olan enerji bağımlılığını ortadan kaldıracak düzeyde olduğu da ileri sürülmektedir. Rakamsal ifade etmek gerekirse Kıbrıs, Lübnan, Suriye ve İsrail arasında kalan ve Levant Havzası adı verilen deniz sahalarında Amerikan Jeolojik Araştırma Merkezi'nin (USGS) 2010 yılında yayınladığı rapora göre 1,7 milyar varillik iki petrol yatağı ile 3,45 trilyon metreküp doğalgaz kaynağı olduğu tahmin edilmektedir. Fakat burada şunu belirtmekte fayda vardır. Türkiye için öncelikli konu enerji değildir. Türkiye açısından önemli olan denizlerdeki hak ve menfaatlerinin uluslararası hukuk çerçevesinde garanti altına alınmasıdır. Türkiye denizlerdeki egemenlik hakları için mücadele vermektedir.

Doğu Akdeniz'de taraflar arasında olduğu gibi taraflar içinde de bir uyuşmazlık söz konusudur. Mesela Rusya, GKRY ile sıkı tarihi bağları olmasına rağmen açık bir şekilde Doğu Akdeniz meselesinde GKRY ile Yunanistan'ı desteklememektedir. İtalya ile Fransa arasında da ciddi anlaşmazlıkların varlığı bilinmektedir. İtalyan Eni şirketi ile Fransız Total şirketi Suriye kıyılarından Libya'nın içlerine kadar uzanan geniş bölgede kıyasıya bir rekabet halindedir. Yine Almanya ile Fransa arasında da Doğu Akdeniz konusunda tam bir uzlaşma henüz sağlanmış değildir. Kaldı ki Türkiye önemli bir NATO müttefikidir.

Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'de küresel barışı tehdit eden jeopolitik risklerin arttığı bir ortamda Türkiye'nin desteği ve iş birliği hayati bir konudur. Şimdiye kadar Türkiye maruz kaldığı uluslararası baskılara rağmen Mavi Vatan Doktrini'nden geri adım atmayacağını muhataplarına fazlasıyla göstermiştir.

Uluslararası hukuk ilkeleri ve uluslararası mahkeme kararları irdelendiğinde Türkiye'nin hukuken haklılığını ortaya koyan birçok dava söz konusudur. Bu yüzden Yunanistan ve GKRY Türkiye'yi siyasi baskı yoluyla ikna etmeye çabalamaktadır. Fakat bu konudaki başarısızlıkları artık anlaşılmıştır. Yunanistan ve GKRY'nin en önemli stratejisi Türkiye ile aralarındaki uyuşmazlıkları bir AB-Türkiye sorununa dönüştürmektir. Bunu başardılar. Fakat AB içindeki anlaşmazlıklardan dolayı henüz istedikleri neticeyi elde edemediler, etmeleri de şimdilik imkânsız görünmektedir.

Daha önemli bir nokta ise şudur. AB artık küresel ısınma ve diğer iklimsel sorunlardan dolayı kıta genelinde fosil (kömür, petrol, doğalgaz) yakıtların kullanımını yasaklayıcı tedbirler

getirmektedir. AB'nin nihai amacı gelecek 30 yıl içerisinde tamamıyla yenilenebilir enerji kaynaklarını kullanmaktır. Bu politika dikkate alındığında Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının AB için hayati bir mesele olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla AB için esas olan Akdeniz'in güvenliğinin ve istikrarının tesisidir. İşte bu bağlamda Türkiye, AB açısından önemli bir ortaktır.

Mavi Vatan Doktrini Türkiye'nin hak ve menfaatleri çerçevesinde çizilmiş sınırlara dayanmaktadır. Bu hak ve menfaatlardan Türkiye'nin tek taraflı bir taviz vermesi söz konusu olamaz. Türkiye buradaki hak ve menfaatlerini uluslararası iş birliği projeleriyle de korumaya alabilir. Veyahut Türkiye ile Yunanistan kapsamlı müzakerelerin ardından uluslararası yargı yoluna başvurabilir.

Nihayetinde ben şahsen eninde sonunda tarafların ortak bir noktada buluşmak zorunda kalacaklarını düşünüyorum. Çünkü çatışma riskinin yüksek maliyetleri vardır. Ayrıca Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının, miktarı ne olursa olsun, işletilmesi tarafların bir şekilde uzlaşmasına bağlıdır. Fakat bu uzlaşımın sağlanabilmesi için AB ve ABD'nin Türkiye kadar Yunanistan ve GKRY de baskı yapması gerekmektedir.

**Dr. Muhammed Kürşad Özekin, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi**

Mavi Vatan sınırları uluslararası hukukun, uluslararası adalet mahkemesinin, hakem mahkemelerinin aldığı kararlar çerçevesinde oluşturulmuştur. Mavi Vatan kavramının doktrinleşmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıktı. Çünkü 2010'lara kadar geçen süreçte, Türkiye Doğu Akdeniz'de kendisinin aleyhine gelişen durumlara karşı daha çok kınamalar vasıtasıyla ya da diplomasiyle görüşmeye çağırarak cevap vermeye çalıştı ve bu noktada Türkiye aslında biraz geç kaldı. Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin 2003'te Mısır'la, 2007'de Lübnan'la, 2010'da İsrail ile yaptığı anlaşmalar, hem Kıbrıs Türklerinin haklarının tehlikeye atılmasına, hem de Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki uluslararası hukukça kendisine uygun görülen deniz yetki alanlarından dışlanmasına sebebiyet verdi. O noktada Güney Kıbrıs Rum Yönetimi olsun, Mısır olsun, İsrail olsun yapmış oldukları anlaşmalar çerçevesinde ilan ettikleri deniz yetki alanlarında sondaj ve sismik araştırma faaliyetleri yürüttüler. Bu alanları uluslararası enerji firmalarına ihale ettiler.

Bölgede ciddi ekonomik getirisi olacak hidrokarbon rezervleri olduğu biliniyor. Ayrıca gaz-hidrat yatakları var. Bilhassa Türkiye'nin münhasır ekonomik bölgesine giren Kaş'la Antalya Körfezi arasında önemli bir rezerv mevcut. Gaz-hidrat çok önemli bir rezerv. Çünkü bir birim gaz-hidrat 64 birim doğalgaza eşit ve gelecekte kullanılacak ve gelişen teknolojiyle

de kullanılmaya açık bir enerji türü. Diğer taraftan yenilebilir enerji kaynakları açısından da Doğu Akdeniz önemli. Türkiye'nin Libya ile yapmış olduğu anlaşmayla çizdiği deniz yetki alanlarında önemli bir rüzgâr potansiyeli var. Kurulacak 'offshore' tesisler üzerinde hem rüzgâr hem dalga gücünü elektrik enerjisine çevrilebilir. Ki AB son dönemlerde fosil yakıtların tüketiminin azaltılması ve yenilebilir enerji kaynaklarının yaygınlaştırılması yönünde adımlar atıyor. Bölge bu noktada önemli bir potansiyele sahip. Bunun yanı sıra balıkçılık önemli bir kaynaktır. Türkiye'de balık tüketimi son derece az, Marmara ve Karadeniz'de kirlilik sebebi ile balık türleri azalırken, Akdeniz önemli bir balık rezervine sahip. Deniz ulaşımı da yine bize getirisi olabilecek bir alandır. Bütün bunlar bir arada düşünüldüğünde Doğu Akdeniz'den elde edilecek ciddi menfaatler bulunmaktadır. Türkiye'nin bu menfaatlerini korumak için Avrupa'yı ve Batı'yı karşına alması çok anlaşılabilir.

Bunların ötesinde Türkiye ülke topraklarının savunması açısından da Akdeniz'deki haklarını korumalıdır. Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili, sınırlarının %70'i denizler olan bir ülke olarak sadece ekonomik açıdan değil güvenlik açısından da ulaşım açısından da Anadolu yarımadasının savunulması açısından da denizlerdeki etkinliğini muhafaza etmesi gereken bir ülkedir. Ancak Türkiye'nin herhangi bir sıcak çatışmaya gireceğini düşünmüyorum. Zira AB ülkelerinin Türkiye hakkındaki tutumu müşterek değildir. Fransa şiddetle yaptırımları savunurken, İtalya, İspanya ve Almanya gibi ülkeler diplomatik olarak sorunları çözmek taraftarıdır. Türkiye Avrupa güvenliği açısından önemli bir ülke. Arap Baharı sonrasında yaşanan göç dalgalarında önemli bir tampon bölge. Türkiye aynı zamanda bir NATO üyesi, her ne kadar ABD ile yer yer sorunlar yaşıyor olsak da ya da eksen kaymasına ilişkin belirli tedirginlikler Batı tarafından dillendirilse de Türkiye NATO'nun önemli bir üyesi ve önemli bir kara gücü.

Ben Türkiye açısından Mavi Vatan çerçevesinde yaşanan ihtilafların geleceğine yönelik bir çatışma görmüyorum. Belki ekonomik yaptırımlar söz konusu olabilir. Ama şu var, Türkiye kararlılığını koruduğu sürece elbette bir kazanım elde edecektir. Bu anlamda hem diplomasi alanını kullanmamız hem de sahada fiili olarak bulunmamız gerekiyor. Klasik diplomasiye ilaveten kamu diplomasisine de önem vermeliyiz. Öyle görüyorum ki bu alanda Türkiye olarak hala eksiklerimiz var. Türkiye'nin haklılığını anlatabilmek noktasında uluslararası kamuoyu oluşturulmalıdır. Yabancı dillerde raporlar hazırlanması, haberler yapılması, konferanslar ve toplantılar düzenlenmesi önemlidir. Kıyıdaş ülkelerde, Arap coğrafyasında bulunan Mısır gibi Libya gibi ondan sonra Lübnan, Suriye gibi ülkelerde etkin bir kamu diplomasisi faaliyetinin yapılması gerekiyor.